

ONTWERPBESLUIT ENGBERTSDIJKSVENEN

Gelet op artikel 3, eerste lid en artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 93/43/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206);

Gelet op de Beschikking van de Commissie 2004/813/EG van 7 december 2004 tot vaststelling, op grond van Richtlijn 93/43/EEG, van de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (PbEG L 387);

Gelet op artikel 4, eerste en tweede lid, van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103);

Gelet op de artikelen 10a en 15 van de Natuurbeschermingswet 1998;

BESLUIT:

Artikel 1

1. Als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, vierde lid, van de Richtlijn 93/43/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206) wordt aangewezen: het op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebied, bekend onder de naam: **Engbertsdijksvenen**.
2. De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitattypen opgenomen in bijlage I van Richtlijn 93/43/EEG (prioritaire habitattypen aangeduid met een sterretje):
 - H2320 Psammofiele heide met *Calluna* en *Empetrum nigrum*
 - H4010 Noord-Atlantische vochtige heide met *Erica tetralix*
 - H7110 *Actief hoogveen
 - H7120 Aangetast hoogveen waar natuurlijke regeneratie nog mogelijk is
 - H91D0 *Veenbossen

Artikel 2

1. Het besluit tot aanwijzing van de speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste en tweede lid, van de Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103) **Engbertsdijksvenen**, van 2 mei 1989 (J. 89574, Stcrt. 1989, nr. 88) wordt gewijzigd.
2. Als onderdeel van de speciale beschermingszone als bedoeld in het eerste lid wordt toegevoegd: de in paragraaf 3.3 van de nota van toelichting genoemde gebiedsdelen.
3. De nota van toelichting, voor zover van toepassing op de aanwijzing zoals bedoeld in het eerste lid, wordt ingetrokken.
4. De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende vogelsoorten zoals bedoeld in artikel 4, eerste lid, van Richtlijn 79/409/EEG: Kraanvogel.

5. De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is verder aangewezen voor de volgende trekkende vogelsoorten zoals bedoeld in artikel 4, tweede lid van Richtlijn 79/409/EEG: Geoorde fuut, Toendrarietgans .
6. De kaart behorende bij het in het eerste lid bedoelde besluit wordt ingetrokken.

Artikel 3

1. De aanwijzing bedoeld in artikel 1 en de wijziging van het in artikel 2 bedoelde besluit, gaan vergezeld van een nota van toelichting en een kaart, welke deel uitmaken van dit besluit.
2. De in de artikelen 1 en 2 bedoelde speciale beschermingszones vormen samen het Natura2000-gebied **Engbertsdijksvenen**, waarvan de instandhoudingsdoelstelling in de zin van artikel 10a, tweede lid van de Natuurbeschermingswet 1998, is opgenomen in de nota van toelichting behorende bij dit besluit.

Artikel 4

Als onderdeel van het beschermd natuurmonument Engbertsdijksvenen, zoals aangewezen als staatsnatuurmonument bij besluit van 20 september 1982 (NLB/GS/GA-52120, Stcrt. 1982, nr. 228), komt te vervallen: de in paragraaf 3.4 van de nota van toelichting van dit besluit bedoelde gebiedsdelen, welke zijn aangegeven op de kaart opgenomen in bijlage B bij de nota van toelichting.

Artikel 5

1. Dit besluit zal, met uitzondering van de kaart en de nota van toelichting, met een toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.
2. Dit besluit treedt in werking op de dag na bekendmaking in de Staatscourant.

Dit ontwerpbesluit, de kaart en de nota van toelichting worden gedurende zes weken ter inzage gelegd in het kantoor van de Directie Regionale Zaken, vestiging Oost van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit:

Verzetslaan 30, 7411 HX DEVENTER. Terinzagelegging vindt tevens plaats in de gemeentehuizen en openbare bibliotheken van de betreffende gemeente(n), in het kantoor van het waterschap waaronder het gebied valt, en in de provinciehuizen van de betreffende provincie(s). Het ontwerpbesluit kan ook worden ingezien op internet op het adres: <http://www.minlnv.nl/natuurwetgeving>.

Het definitieve besluit zal, met uitzondering van de kaart en de nota van toelichting, met een toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

Een ieder kan een zienswijze binnen zes weken na de terinzagelegging van dit ontwerp-besluit schriftelijk of mondeling naar voren brengen. Schriftelijke zienswijzen kunt u indienen bij het Inspraakpunt, zoals aangegeven in de bekendmaking. Een mondelinge zienswijze kunt u naar voren brengen op de wijze zoals deze in de bekendmaking is aangegeven. U wordt verzocht een kaart bij te voegen indien de zienswijze betrekking heeft op bepaalde percelen. Beroep tegen het definitieve besluit kan alleen worden ingesteld door een belanghebbende die een zienswijze naar voren heeft gebracht.

Nota van toelichting van het Natura2000-gebied Engbertsdijksvenen waarin opgenomen:

nota van toelichting bij de aanwijzing van Engbertsdijksvenen als speciale beschermingszone in het kader van de Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna en hierna te noemen de Habitatrichtlijn, alsmede nota van toelichting bij de wijziging van het besluit J. 89574 bij de aanwijzing van Engbertsdijksvenen als speciale beschermingszone in het kader van de Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand en hierna te noemen de Vogelrichtlijn

1. INLEIDING

Door middel van dit besluit wordt het gebied Engbertsdijksvenen aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn. Tevens wordt de aanwijzing van gebied Engbertsdijksvenen als speciale beschermingszone onder de Vogelrichtlijn gewijzigd. Deze wijziging heeft in elk geval betrekking op de vogelsoorten waarvoor dit gebied is aangewezen hetgeen gebaseerd is op toepassing van de criteria, die zijn gebruikt bij de aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden in 2000¹. De aanwijzing als Wetland die indertijd middels hetzelfde besluit als de aanwijzing onder de Vogelrichtlijn is geschied, wordt door dit besluit niet gewijzigd.

Beide aanwijzingen tezamen vormen het Natura2000-gebied Engbertsdijksvenen, waarvan de instandhoudingsdoelstellingen in dit besluit zijn opgenomen.

In hoofdstuk 2 van deze nota van toelichting worden de aanwijzingen onder Habitat- en Vogelrichtlijn kort toegelicht. In dit hoofdstuk wordt tevens melding gemaakt van de status van beschermd natuurmoment voor een deel van het Natura2000-gebied, welke inmiddels is komen te vervallen. Deze toelichting omvat verder in hoofdstuk 3 de gebiedsbeschrijving, bijzonderheden met betrekking tot de begrenzing en een toelichting op de kaart. Tenslotte zijn in hoofdstuk 4 de instandhoudingsdoelstellingen vermeld.

2. AANWIJZINGEN HABITAT- EN VOGELRICHTLIJN

Door middel van dit besluit wordt het gebied Engbertsdijksvenen aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn (verder aangeduid als "Habitatrichtlijngebied"). Het gebied is in mei 2003 aangemeld volgens de procedure zoals opgenomen in artikel 4 van deze richtlijn waarna het gebied in december 2004 door de Europese Commissie onder de naam 'Engbertsdijksvenen' en onder nummer NL1000004 is geplaatst op de van de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio. Het gebied is aangewezen voor twee prioritaire habitattypen in de zin van artikel 1 van de Habitatrichtlijn.

Het gebied is eveneens op 2 mei 1989 (besluit nr. J. 89574, datum 2 mei 1989) onder de naam Engbertsdijksvenen aangewezen als speciale beschermingszone onder de Vogelrichtlijn, verder aangeduid als "Vogelrichtlijngebied". Bij de Europese Commissie is dit gebied bekend onder nummer, NL3009010. Het besluit J.89574 is door middel van dit besluit gewijzigd.

¹ Nota van Antwoord Vogelrichtlijn, bijlage 1, Selectiecriteria en methode van begrenzing

Ingevolge artikel 15a, tweede en derde lid van de Natuurbeschermingswet 1998 vervalt bij aanwijzing als speciale beschermingszone onder artikel 10a de status van de hieronder opgesomde natuurmonumenten.² In dergelijke gevallen heeft de instandhoudingsdoelstelling voor de gedeelten van het Natura2000-gebied waarop de aanwijzingen als natuurmonument betrekking hadden, mede betrekking op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals bepaald in de vervallen besluiten (zie verder hoofdstuk 4).

Het beschermd natuurmonument Engbertsdijksvenen is aangewezen op 24 april 1986 onder nummer NMF/N 86-355, bekendmaking Staatscourant 1986/81.

Het Staatsnatuurmonument Engbertsdijksvenen is aangewezen op 20 september 1982 onder nummer NLB/GS/GA-52120, bekendmaking Staatscourant 1982/228.

Het Natura2000-gebied Engbertsdijksvenen omvat het Vogelrichtlijngebied Engbertsdijksvenen en het gelijknamige Habitatrichtlijngebied (landelijk gebiedsnummer 40). Natura 2000 is het samenhangende Europees ecologisch netwerk bestaande uit de gebieden aangewezen onder de Habitatrichtlijn. Dit netwerk moet de betrokken natuurlijke habitattypen en habitats van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval herstellen. Natura 2000 bestrijkt ook de onder Vogelrichtlijn aangewezen gebieden.

De instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 4) en eventuele wijziging van de begrenzing zijn in algemene zin nader toegelicht in het Natura 2000 Doelendocument. Dit document geeft het beleidskader van de geformuleerde instandhoudingsdoelstellingen weer en van de daarbij gehanteerde systematiek. Beschrijvingen van habitattypen en soorten waarvoor doelen zijn vastgesteld, zijn opgenomen in het Natura 2000 Profielendocument. Hierin wordt ook ingegaan op de interpretatie van habitattypen en de relatieve bijdrage van afzonderlijke gebieden aan het Natura2000-netwerk.

Het Natura2000-gebied Engbertsdijksvenen ligt in de provincie Overijssel en behoort tot het grondgebied van de gemeenten Hardenberg, Tubbergen en Twenterand.

3. GEBIEDSBESCHRIJVING EN BEGRENZING

3.1 Gebiedsbeschrijving

Engbertsdijksvenen is een restant van een groot voormalig veengebied. De Engbertsdijksvenen is nu een vrijwel geheel afgegraven hoogveengebied. De meest grootschalige verveening vond plaats in de periode 1850 tot 1950. Omdat de randen geheel zijn afgegraven, steekt het gebied ver boven het omringende landschap uit. Het gebied herbergt een restant niet afgegraven veen. Deze omvangrijke hoogveenkern is voor boekweitbrandcultuur gebruikt, maar niet verveend en tijdig tegen verdere verdroging beschermd. Een groot deel van het overige veen is tot circa 1940 in gebruik geweest voor boekweitcultuur.

² Beschermd en staatsnatuurmonumenten zijn in de periode 1968-98 aangewezen op grond van respectievelijk artikel 7 en 21 van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, nr. 572)

Om wegzijging tegen te gaan, was het nodig het gebied (hydrologisch) te isoleren. Daartoe is het gebied gecompartmenteerd door middel van dammen. Buiten de actieve hoogveenkern bestaat het gebied uit natte heide, waarin ook drogere delen aanwezig zijn. Langs de randen van het gebied zijn enkele kleine berkenbossen te vinden.

3.2 Landschappelijke context en kenmerken begrenzing

Engbertsdijksvenen behoort tot het Natura2000-landschap 'Hoogvenen'.

De begrenzing van het Habitatrictlijngebied Engbertsdijksvenen is bepaald aan de hand van de ligging van de natuurlijke habitats en de leefgebieden van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Daarnaast omvat het begrensde gebied ook natuurwaarden die integraal onderdeel uitmaken van de ecosystemen waartoe de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten behoren alsmede voor zover van toepassing nieuwe natuur die noodzakelijk wordt geacht om bedreigde en schaarse habitattypen en leefgebieden van soorten te herstellen. Bij de keuze en de afbakening van de gebieden is geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houdend met de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna.³

De grenzen van Vogelrichtlijngebieden worden bepaald door het gebruik dat de aanwezige bijlage I-soorten, en/of trekkende watervogels, en/of overige trekkende vogels ervan maken, waarbij wordt uitgegaan van landschapsecologische eenheden en de biotoopeisen van de betrokken vogelsoorten. Engbertsdijksvenen is aangewezen onder de Vogelrichtlijn vanwege de aanwezigheid van een hoogveengebied met plassen, veenmoerassen, schraallanden, natte en droge heide, broekbossen en omringende graslanden die als geheel het leefgebied vormen van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een water/veengebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en tevens fungeert als broedgebied, overwinteringsgebied en rustplaats in de trekzone van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is zo gekozen dat een in landschappelijk en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/ of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

3.3 Begrenzing en oppervlakte

De begrenzing is op de bijbehorende kaart aangegeven. Het Natura2000-gebied omvat de natuurkern Engbertsdijksvenen met aangrenzende percelen ten zuiden van Kloosterhaar. De grens in het westen is de Paterswal, in het zuiden de Hoevenweg en de weg langs de Zielakkers en in het oosten de overgang naar de cultuurgronden. Het Natura2000-gebied beslaat een oppervlakte van 1005 ha. Het Habitatrictlijngebied heeft een gelijke omvang, het Vogelrichtlijngebied heeft een omvang van 937 ha. Het Vogelrichtlijngebied omvat niet de strook aan de westzijde van het gebied. Deze cijfers betreffen bruto-oppervlakten omdat bij de berekening geen rekening is gehouden met niet op de kaart, tekstueel uitgesloten delen (zie par. 3.5).

³ Hof van Justitie EG ,7 november 2000, First Corporate Shipping, zaak C-371/98, punten 15 en 25

Het voormalige beschermd- en staats natuurmonument Engbertsdijksvenen heeft een omvang van 893 ha. Het blijkt dat een deel van het natuurmonument met een omvang van 0,45 ha. buiten het betrokken Natura2000-gebied ligt. Zie voor de verdere procedure rond dit deelgebied paragraaf 3.4.

De begrenzings van het aangewezen Vogelrichtlijngebied en van het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) zijn op de kaart op enkele technische punten verbeterd.

- Verharde wegen en bebouwing, die ook reeds tekstueel waren geëxclaveerd, zijn aan de rand van het gebied zoveel mogelijk ook op de kaart buiten de begrenzing gebracht;
- De begrenzing is waar mogelijk gelegd langs topografisch herkenbare lijnen, zoals wegen, wateren, perceelscheidingen en bosranden;
- De begrenzing is afgestemd op die van het (voormalige) natuurmonument opdat deze geheel binnen het Vogel- en Habitatrichtlijngebied zijn gelegen.

Uitzondering op het laatstgenoemde punt wordt gevormd door twee bosjes ten zuiden van de Hoevenweg (0,45 ha) waarvan de status als staatsnatuurmonument komt te vervallen (zie kaart in bijlage B). Door hun geïsoleerde ligging hebben beide bosjes, die geen onderdeel uitmaken van het Vogelrichtlijngebied en van het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld), geen betekenis voor de instandhouding van het gebied (zie verder paragraaf 3.4).

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) is op een aantal plaatsen aangepast, zulks in overeenstemming met de provinciale natuurgebiedsplannen. Deze uitbreiding is noodzakelijk om aan de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura2000-gebied te kunnen voldoen. In deze deelgebieden zijn de a-biotische voorwaarden voor een op termijn succesvolle realisatie van het betreffende instandhoudingsdoel aanwezig.

Overige wijzigingen van 1 ha of meer worden in de volgende alinea's toegelicht.

Een onlogische uitloper (bosstrook) aan de noordoostzijde van het gebied (5,9 ha) is vervallen omdat er geen habitatwaarden voorkomen en ook niet van belang is voor de instandhouding van het gebied.

De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is op een aantal plaatsen uitgebreid tot de begrenzing van het Habitatrichtlijngebied (in totaal 39 ha, Bijlage A). Hiertoe behoort onder meer een plas die in gebruik als rustplaats voor watervogels.

Aan de westzijde van het gebied blijft een deel alleen Habitatrichtlijngebied (67 ha) omdat deze strook grasland geen betekenis heeft voor de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen.

3.4 Intrekking deel voormalig staatsnatuurmonument

Het blijkt dat twee deelgebieden van het staatsnatuurmonument (nu aangeduid als beschermd natuurmonument) Engbertsdijksvenen buiten het Natura2000-gebied vallen (zie paragraaf 3.3). Deze twee delen zijn bosjes aan de zuidoostzijde van het Natura2000-gebied, liggend ten zuiden van de Oude Hoevenweg en ten westen van de camping 'Het Berkenven'. De totale omvang van beide bosjes is 0,44 ha. De twee betrokken delen zijn op de kaart in Bijlage B aangegeven. De bosjes zijn aangeplant

en bestaan uit gemengd uitgegroeid bosplantsoen en zijn multifunctioneel. De bosjes herbergen geen waarden die zijn aan te merken als van natuurwetenschappelijke betekenis. Door de ligging ten zuiden van de regionale verbindingsweg vormen deze bosjes ook geen eenheid met het ten noorden van de weg gelegen natuurmonument. Om deze redenen wordt de aanwijzing tot beschermd natuurmonument van het hiervoor omschreven deelgebied op grond van artikel 15 Natuurbeschermingswet 1998 ingetrokken.

3.5 Toelichting bij de kaart en uitgesloten delen

De begrenzing van het Natura2000-gebied is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Voor zover van toepassing is daarbij onderscheid gemaakt tussen Habitatrichtlijngebied, Vogelrichtlijngebied en (voormalige) natuurmonumenten. Daar waar de kaart en de nota van toelichting, bijvoorbeeld om kaart-technische redenen, niet overeenstemmen, is de tekst in deze paragraaf doorslaggevend. In voorkomende gevallen zijn op de kaart ook aangrenzende Natura2000-gebieden aangegeven. Aan de indicatief aangeduide begrenzing van deze gebieden kunnen geen rechten worden ontleend (voor de begrenzing van deze gebieden wordt verwezen naar de kaarten van de betreffende aangewezen of aangemelde gebieden).

Voor de begrenzing van Natura2000-gebieden geldt de volgende algemene exclaveringsformule: Bestaande bebouwing, erven, tuinen, verhardingen en hoofdspoorwegen maken geen deel uit van het aangewezen gebied, tenzij daarvan in paragraaf 3.3 wordt afgeweken. Voor de gebruikte begrippen gelden de volgende definities (voor zover van toepassing in het onderhavige gebied):

- **Bebouwing** betreft één of meer gebouwen of bouwwerken, geen gebouwen zijnde. **Gebouw:** elk bouwwerk, dat een voor mensen toegankelijke overdekte geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt. **Bouwwerk:** elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, welke hetzij direct of indirect met de grond verbonden is hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond.
- **Erven** zijn de onmiddellijk aan een woning of ander gebouw gelegen, daarbij behorende en daarmee in gebruik zijnde terreinen.
- **Tuinen** zijn in de onmiddellijke nabijheid van een woning of ander gebouw gelegen intensief onderhouden terreinen beplant met siergewassen en gazons of in gebruik als moestuin die zich duidelijk onderscheiden van de omgeving. Tuinen zijn meestal besloten en omheind door middel van een afrastering, schutting, muur of haag, of (deels) omgeven door een sloot.
- **Verhardingen** kunnen bijvoorbeeld zijn: wegen, pleinen, parkeervoorzieningen, erfverhardingen en steenglooingen. **Wegen** betreffen alle voor het gemotoriseerd verkeer in gebruik zijnde kunstmatig verharde wegen met inbegrip van de daarin liggende bruggen en duikers en de tot die wegen behorende paden en bermen of zijkanten.
- **Hoofdspoorwegen** betreffen spoorlijnen die zijn opgenomen in het Besluit aanwijzing hoofdspoorwegen (Stb. 2004, nr. 722).

Met betrekking tot het grensverloop langs verharde wegen, hoofdspoorwegen, watergangen, waterkerende dijken en de duinvoet geldt het volgende voor zover van toepassing in het onderhavige gebied:

- Waar de buitengrens van een gebied wordt gevormd door een verharde weg wordt de grens gelegd op de voet van het talud of langs de wegberm aan de zijde van het gebied.
- Langs hoofdspoorwegen geldt artikel 20 van de Spoorwegwet.
- Waar de buitengrens van een gebied wordt gevormd door een watergang die op de kaart slechts door een enkelvoudige lijn wordt aangegeven, wordt de grens gelegd op de watergrens die, gezien vanuit het gebied, aan de overzijde is gelegen omdat dergelijke wateren een ecologisch/ waterhuishoudkundige eenheid vormen met de aanwezige natte habitats/ leefgebieden.
- De zeewaartse grens van duingebieden loopt langs de duinvoet van het buitenduin. Bij duinaangroei verplaatst de grens zich zeewaarts, bij duinafslag landinwaarts met de duinvoet mee.
- Waar de buitengrens van het watergebied samenvalt met een waterkerende dijk ligt de grens op de buitenteen van de dijk. Waar de buitengrens van een landgebied samenvalt met een waterkerende dijk ligt de grens op de teen van de dijk aan de gebiedszijde.

4. INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

4.1 Inleiding

Het ecologisch netwerk Natura 2000 moet de betrokken natuurlijke habitats en leefgebieden van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval herstellen. Onder het begrip “instandhouding” wordt een geheel van maatregelen verstaan die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding. Ingevolge artikel 4, vierde lid, Habitatrichtlijn worden bij aanwijzing als Habitatrichtlijngebied “tevens de prioriteiten vast[gesteld] gelet op het belang van de gebieden voor het in een gunstige staat van instandhouding behouden of herstellen van een type natuurlijke habitat [...] of van een soort [...] alsmede voor de coherentie van Natura 2000 en gelet op de voor dat gebied bestaande dreiging van achteruitgang en vernietiging”. Deze bepaling is in artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 nader uitgewerkt. Op grond van dit artikel bestaat de verplichting om in een aanwijzing doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van leefgebieden van vogelsoorten dan wel doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van natuurlijke habitats of populaties van de in het wild levende dier- en plantensoorten op te nemen. Om die reden zijn voor elk Natura2000-gebied instandhoudingsdoelstellingen ontwikkeld, waarbij per habitatype en per (vogel)soort is uitgegaan van landelijke doelen en de bijdrage die een gebied redelijkerwijs kan leveren voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau.

4.2 Algemene doelen

- Behoud van de bijdrage van het Natura2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie.

- Behoud van de bijdrage van het Natura2000-gebied aan de ecologische samenhang van het Natura2000 netwerk zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie.
- Behoud en waar nodig herstel van de ruimtelijke samenhang met de omgeving ten behoeve van de duurzame instandhouding van de in Nederland voorkomende natuurlijke habitats en soorten.
- Behoud en waar nodig herstel van de natuurlijke kenmerken en van de samenhang van de ecologische structuur en functies van het gehele gebied voor alle habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd.
- Behoud of herstel van gebiedsspecifieke ecologische vereisten voor de duurzame instandhouding van de habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd.

4.3 Habitatrichtlijn: habitattypen (bijlage I)

H2320 Psammofiele heide met *Calluna* en *Empetrum nigrum*

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Het habitatype binnenlandse kraaiheibegroeiingen komt voor op een kleine oppervlakte zandgrond, die grenst aan de onvergraven veenkern. Het draagt bij aan de variatie en soortenrijkdom in het gebied.

H4010 Noord-Atlantische vochtige heide met *Erica tetralix*

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit vochtige heiden, *hogere zandgronden* (subtype A).

Toelichting Het habitatype vochtige heiden, *hogere zandgronden* (subtype A) komt lokaal voor op zandgrond en draagt bij aan de variatie en soortenrijkdom in het gebied. De heidevegetaties op het verdroogde hoogveen worden niet tot dit habitatype gerekend, maar maken onderdeel uit van habitatype H7120 herstellende hoogvenen.

H7110 *Actief hoogveen

Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (subtype A).

Toelichting Het gebied herbergt kleine stukken van het habitatype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (subtype A) in de onvergraven kern en in verlandende waterbassins. Het is daarmee een van de weinige gebieden in ons land waar dit subtype voorkomt. De perspectieven voor uitbreiding (door kwaliteitsverbetering van habitatype H7120 herstellende hoogvenen) zijn gunstig. Uitbreiding van het oppervlakte mag ten koste gaan van habitatype H7120 herstellende hoogvenen.

H7120 Aangetast hoogveen waar natuurlijke regeneratie nog mogelijk is

Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit. Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype H7110 actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (subtype A), is toegestaan.

Toelichting Het habitatype herstellende hoogveen is aanwezig in een groot gebied, waaronder een onvergraven hoogveenkern en een oud vervingingsgebied. Er zijn goede mogelijkheden om een zodanige kwaliteitsverbetering van het habitatype herstellende hoogveen te bereiken, dat een groot deel kan overgaan in habitatype H7110 actieve hoogveen, *hoogveenlandschap* (subtype A). De heidevegetaties en bossen op het verdroogde hoogveen worden niet tot habitatypen H4010 vochtige heiden, *hogere zandgronden* (subtype A) en H91D0 hoogveenbossen gerekend, maar maken onderdeel uit van herstellende hoogveen. In het gebied komen op veen ook begroeiingen voor die niet tot het habitatype gerekend worden. De beoogde verbetering kwaliteit resulteert tevens in uitbreiding oppervlakte.

H91D0 *Veenbossen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Het habitatype hoogveenbossen komt in hoge kwaliteit voor op zandbodems in het zuidelijk deel van het gebied. De bossen op het verdroogde hoogveen worden niet tot habitatype H91D0 hoogveenbossen gerekend, maar maken onderdeel uit van habitatype H7120 herstellende hoogveen.

4.4 Vogelrichtlijn: broedvogels

A008 Geoorde fuut

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 20 paren.

Toelichting Pas na de vernattingsmaatregelen vestigde de geoorde fuut zich in de Engbertsdijksvennen (eerste broedgeval in 1983: 2 paren). Vervolgens trad, in combinatie met de landelijke trend, een sterke toename van het aantal broedparen op tot een (voorlopig) maximum van 30 paren in 2000 en 2001. In 2002 en 2003 lag het aantal op een iets lager niveau met respectievelijk 18 en 23 paren. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

4.5 Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

A039 Toendrarietgans

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 4.000 vogels (seizoensmaximum).

Toelichting De aantallen toendrarietgans zijn niet van nationale of internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort o.a. een functie als slaapplek. Trendgegevens zijn niet beschikbaar. Handhaving van de huidige situatie is voldoende, want de landelijke staat van instandhouding is gunstig en de internationale populatieomvang is stabiel.

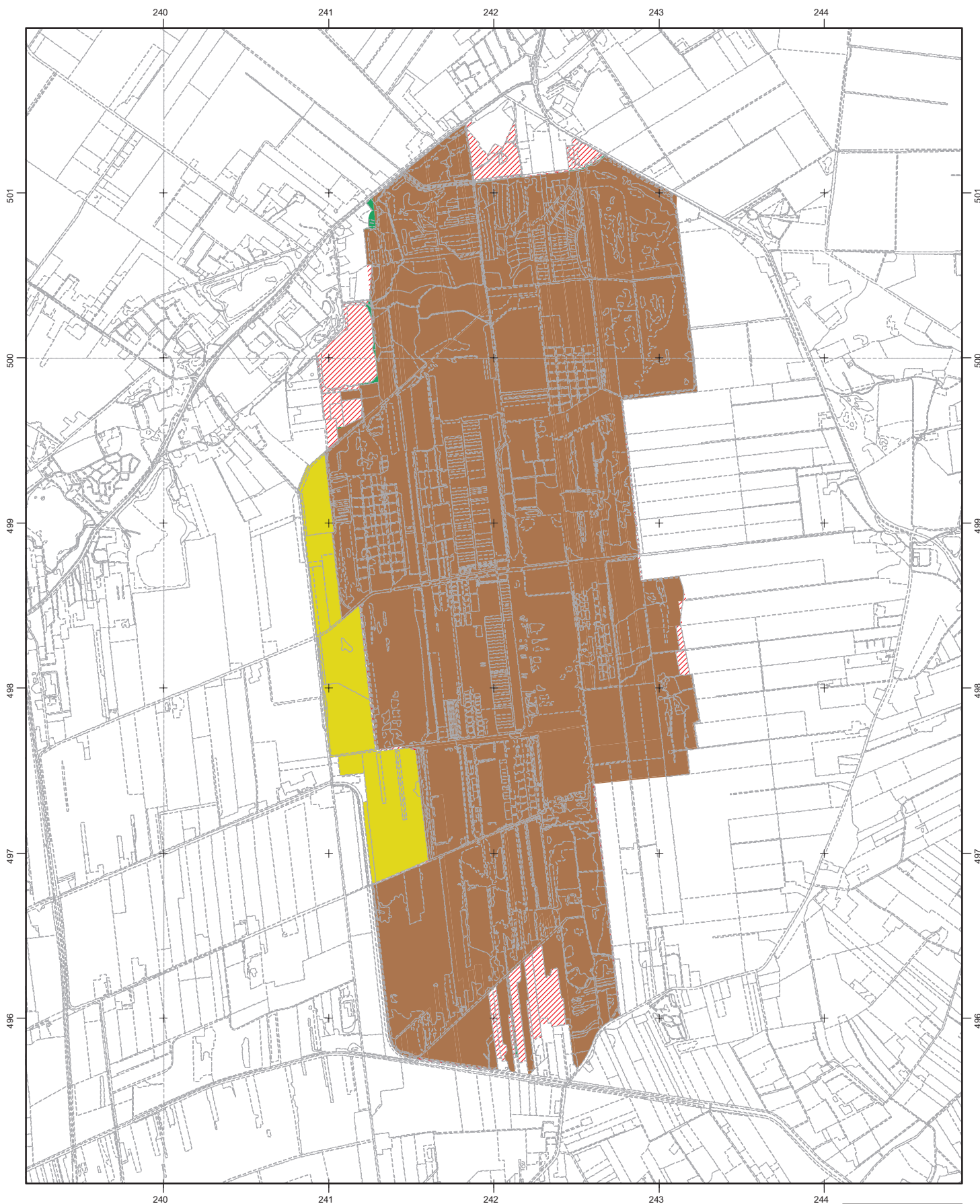
A127	Kraanvogel
Doel	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied.
Toelichting	Aantallen kraanvogels zijn van grote nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort o.a. een functie als slaapplaats. De Engbertsdijksvennen en de Groote Peel leveren de grootste bijdrage voor pleisterende kraanvogels. De landelijke staat van instandhouding is zeer ongunstig vanwege de afname van het aantal pleisterplaatsen. De aantallen in de monitoringsgebieden nemen niet significant af, zodat een herstelopgave op onderdeel populatie in de aangewezen gebieden niet aan de orde is.

4.6 Beschermd natuurmonumenten

Het Natura2000-gebied Engbertsdijksvennen omvat een (voormalig) beschermd natuurmonument⁴, namelijk Engbertsdijksvennen. Verder omvat het Natura2000-gebied een (voormalig) staatsnatuurmonument, genaamd Engbertsdijksvennen (zie hoofdstuk 2). Ingevolge artikel 15a, derde lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 heeft de instandhoudingsdoelstelling voor dat deel van het gebied, dat zijn status als beschermd natuurmonument heeft verloren, mede betrekking op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals bepaald in het van rechtswege vervallen besluit (verder: de “oude doelen”). Voor zover deze doelstellingen Natura2000-waarden betreffen, zijn deze begrepen in de in de voorgaande paragrafen opgenomen instandhoudingsdoelstellingen. In een aantal gevallen is het onmogelijk om zowel de oude doelen als de Natura2000-doelen te bereiken, bijvoorbeeld omdat die doelen tegenstrijdig beheer vragen. In deze gevallen gaan de Natura 2000-doelen vóór om de Europeesrechtelijke verplichtingen na te komen. In het beheerplan zullen de oude doelen net als de overige instandhoudingsdoelen worden uitgewerkt in ruimte en tijd. Dan wordt ook uitgewerkt waar achteruitgang van het natuurschoon en de natuurwetenschappelijke betekenis met betrekking tot oude doelen is toegestaan ten gunste van Natura2000-doelen. De van rechtswege vervallen besluiten zijn ter informatie bij dit besluit gevoegd (bijlage C).

⁴ Beschermd en staatsnatuurmonumenten zijn in de periode 1968-98 aangewezen op grond van respectievelijk artikel 7 en 21 van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, nr. 572)

040. Engbertsdijkvenen, uitbreiding aan noord- en zuidzijde

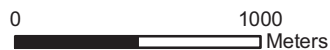
Ministerie van LNV, Directie Natuur en Directie Regionale Zaken

Productie: Directie Kennis

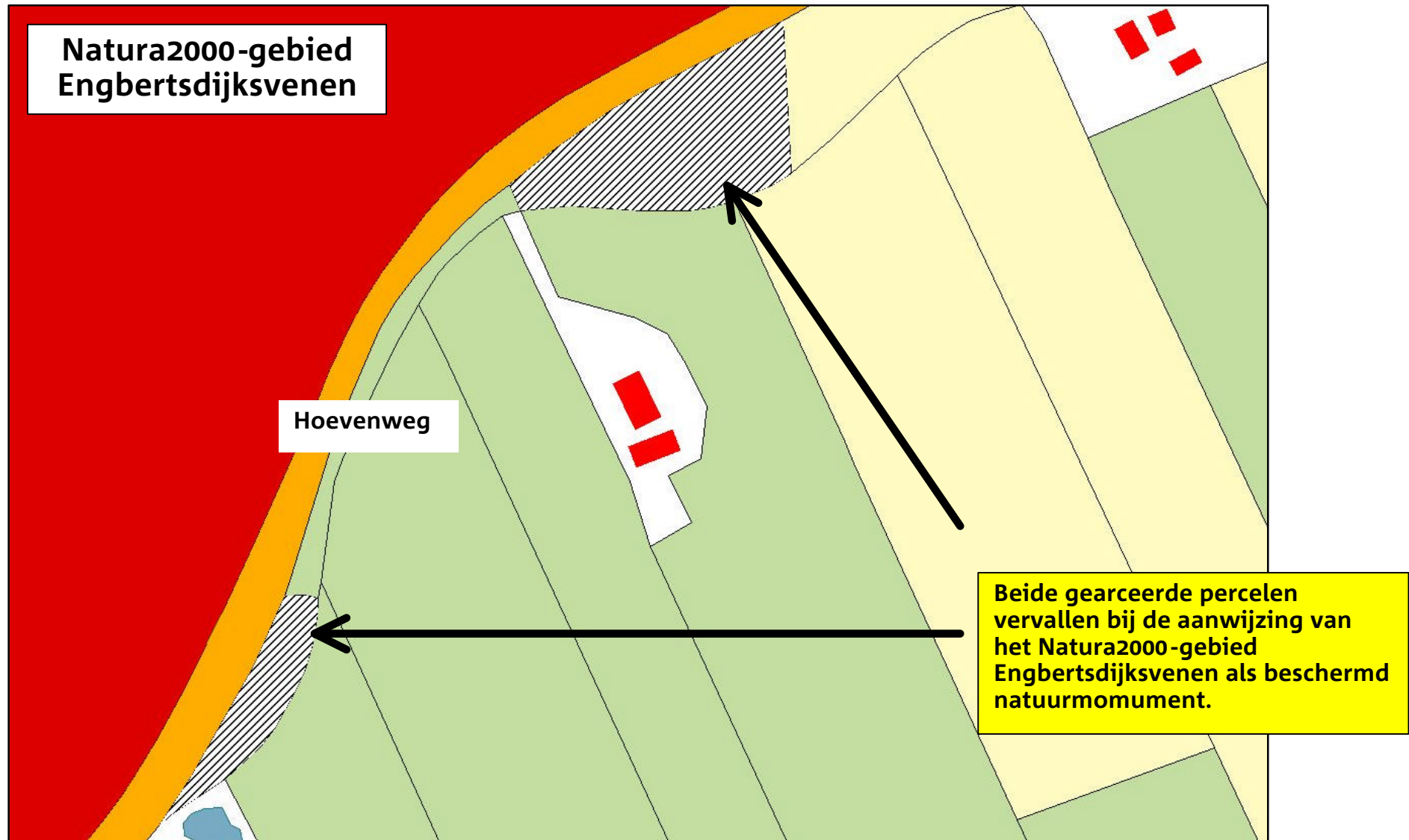
Legenda

VR	VR+BN	VR eraf
HR	HR+BN	VR erbij
VR+HR	VR+HR+BN	ander natura2000-gebied

VR = Vogelrichtlijngebied
 HR = Habitatrichtlijngebied
 BN = beschermd natuurmonument

040. Enbertsdijksvenen: onttrekking van status als beschermd natuurmonument van twee bosjes langs de Hoevenweg

MINISTERIE VAN
LANDBOUW EN VISSERIJ

24 april 1986

No. NMF/N 86-355

Dir.-Gen. Landelijke
Gebieden en Kwaliteitszorg
Directie Natuur, Milieu en
Faunabeheer

DE STAATSSECRETARIS VAN LANDBOUW EN VISSERIJ

Overwegende, dat de zogenoemde "Engbertsdijksvenen" terreinen en wateren zijn welke van algemeen belang zijn uit een oogpunt van natuurschoon en om hun natuurwetenschappelijke betekenis en mitsdien vallen onder de begripsomschrijving van natuurmonumenten in de zin van artikel 1, onder b, van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, 572);

dat de zogenoemde "Engbertsdijksvenen" gelegen in de gemeente Vriezenveen, bestaan uit als beschermd natuurmonument aangewezen delen en als staatsnatuurmonument aangewezen delen;

dat de als beschermd natuurmonument aangewezen delen en de als staatsnatuurmonument aangewezen delen één samenhangend geheel vormen, bestaande uit een complex van fragmenten rustend hoogveen, regenererend hoogveen, heide en mineraal-rijke gronden, opgaand loofbos, schraallanden en open water (sloten, wijken en plassen);

dat hoogveengebieden in Nederland een grote zeldzaamheidswaarde hebben;

dat het onderhavige hoogveenlandschap door zijn uitgestrektheid en zijn nog grotendeels voedselarme karakter van grote betekenis is;

dat in het natuurmonument minder algemene tot zeldzame plantengemeenschappen met daartoe behorende eveneens minder algemene tot zeldzame hogere en lagere plantesoorten voorkomen;

dat het natuurmonument in faunistisch opzicht van zeer grote betekenis is;

dat het natuurmonument door zijn afwisseling en grote uitgestrektheid uit een oogpunt van natuurschoon van groot belang is;

dat de als beschermd natuurmonument aan te wijzen delen grotendeels bestaan uit een aantal veelal langgerekte percelen, die vaak niet afzonderlijk in het terrein herkenbaar zijn;

Overwegende ten aanzien van de wezenlijke kenmerken van het natuurmonument, dat hieronder niet alleen moeten worden begrepen de biologische waarden en het natuurschoon, maar ook de hydrologische gesteldheid, de bodemopbouw, de geomorfologische gesteldheid, de geologische structuur en de voor de fauna noodzakelijke rust;

- Overwegende -

Overwegende ten slotte, dat de bescherming van het onderhavige natuurmonument niet reeds op andere wijze door of krachtens de wet is verzekerd;

Gelet op artikel 7 en artikel 9, zevende lid, van de Natuurbeschermingswet;

Gezien de beschikking van 25 april 1985, nr. NMF/N-9450, houdende het besluit dat de aanwijzing als beschermd natuurmonument in overweging is ten aanzien van het gebied, bekend onder de naam "Engbertsdijksvenen";

Gezien de omtrent de in overweging zijnde aanwijzing door Gedeputeerde Staten van Overijssel ingezonden beschouwingen, alsmede de te zelfder zake door de Natuurbeschermingsraad en de Rijksplanologische Commissie uitgebrachte adviezen;

Handelende in overeenstemming met de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer;

BESLUIT:

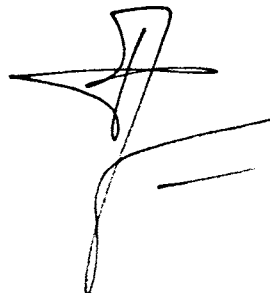
1. Aangewezen wordt als beschermd natuurmonument het gebied, bekend onder de naam "Engbertsdijksvenen", voor zover gevormd door de percelen, kadastraal bekend gemeente Vriezenveen, sectie C, nrs. 552, 555, 611, 799, 800, 803 ged., 830 ged., 953 ged., 1286, 1296, 1310, 1322, 1324, 1340, 1425, 1440, 1441, 1442, 1443, 1444, 1454, 1456, 1460, 1470 ged., 1491, 1533, 1535, 1538, 1586, 1727, 1750, 1754, 1755, 1758, 1762, 1764, 1771, 1773, 1775, 1781, 1783, 1785, 1787, 1789, 1791, 1793, 1795, 1797, 1799, 1803, 1805, 1807, 1811, 1813, 1815, 1817, 1819, 1821, 1823, 1825, 1827, 1829, 1831, 1833, 1835, 1837, 1841, 1851 ged., 1853, 1859 ged., 1866, 1914, 1917, 1939, ged., 1940, ged., 2020 ged., 2181, 2184, 2189, 2191, 2196, 2200, 2206, 2215, 2216, 2222, 2229, 2234, 2251, 2263, 2268 ged., 2269 ged., 2276 ged., 2280, 2281, 2295 ged., 2298, 2300, 2409, 2413, 2417 ged., 2429, 2439 ged., 2440, 2453, 2454, 2480, 2481, 2482, 2483, 2485, 2486, 2487, 2601 ged., 2630, 2632 ged., 2635, 2649, 2651 ged., 2678, 2719, 2733 ged., 2813, 2833, 2843, 2920, 2921, 2924 ged., 2925 ged., één en ander zoals aangegeven op de bij deze beschikking behorende kaart BN111.

II. Bij deze beschikking gaat een toelichting die moet worden gelezen in samenhang met deze beschikking.

Van deze beschikking zal mededeling worden gedaan in de Nederlandse Staatscourant.

's-Gravenhage, 24 april 1986

DE STAATSSECRETARIS VAN LANDBOUW EN VISSERIJ,
Voor deze,
DE SECRETARIS-GENERAAL,

TOELICHTING

1. Inleiding

Het natuurmonument "Engbertsdijksvenen" (in totaal \pm 975 ha) is gelegen in de gemeente Vriezenveen. De Engbertsdijksvenen zijn een relict van een vroeger veel groter veengebied. Het bestaat uit een onvergraven hoogveen-kern met een oppervlakte van \pm 17 ha en uit geheel of gedeeltelijk afgegraven stukken hoogveen. Op het onverveende deel heeft alleen boekweit-brandcultuur plaatsgevonden. Op sommige plaatsen is het veenpakket vier à vijf meter dik, terwijl het op andere plaatsen geheel ontbreekt. In het oosten is een deel geheel vergraven. In het noorden van het gebied wigt het veen uit op de zandhaar Sibculo-Kloosterhaar, waar momenteel een heideveld is gelegen. Langs de randen, waar het veen is verdroogd, komen plaatselijk berkenbossen tot ontwikkeling.

De gronden, die eigendom zijn van de Staat (\pm 865 ha) zijn bij beschikking dd. 20 september 1982, nr. NLB/GS/GA-52120, door de toenmalige Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk aangewezen als staatsnatuurmonument "Engbertsdijksvenen".

De onderhavige aanwijzing heeft ten doel ook de percelen van derden en die waarvan de Staat mede-eigenaar is onder de werking van de Natuurbeschermingswet te brengen.

In paragraaf 2 wordt ingegaan op de natuurwetenschappelijke waarden en het natuurschoon van het totale natuurmonument. Vanaf paragraaf 3 heeft deze toelichting alleen betrekking op het beschermd natuurmonument.

2. Natuurwetenschappelijke betekenis en natuurschoon

a. Inleiding

Het veencomplex Engbertsdijksvenen is een representatief restant van het voormalige grote veengebied Vriezenveen-Vroomshoop-Daarlerveen. Wegens de vele ontginningen hebben de resterende hoogveengebieden een grote zeldzaamheidswaarde. Hoogvenen hebben een lange, natuurlijke ontwikkelingsgeschiedenis. De Engbertsdijksvenen worden gerekend tot de subatlantische hoogvenen. Deze hoogvenen hebben een geheel eigen karakter wat betreft floristische samenstelling en hun vegetatiepatroon en -structuur. Dit subatlantische hoogveen is een van de weinige restanten en bezit dan ook een grote zeldzaamheidswaarde. Het behoud van dit restant van eertijds in Oost-Nederland algemener voorkomende hoogveengebieden, is uit natuurwetenschappelijk oogpunt dan ook van grote betekenis. Het natuurmonument behoort tot de grootste nog overgebleven hoogveenterreinen van Nederland. Als gevolg van zijn omvang is het complex zeer waardevol als rust- en stiltegebied.

b. Geologie

De zandondergrond wordt gekenmerkt door een patroon van geulen en stroomruggen. Stagnatie in de natuurlijke waterafvoer leidde \pm 10.000 jaar geleden tot de eerste veengroei. Er ontwikkelde zich op de overgang van zand en veen eensmeerbodem (versmeerde laag). In de daarop volgende periode breidde de veenvorming zich uit. Gliedelagen (slecht waterdoorlatende "schoenpoetslagen") werden gevormd, die ook heden nog bepalend zijn voor de vochttoestand in het overgrote deel van het hoogveengebied. Dikke pakketten veenmossen vormden zich in de loop der millennia.

c. Flora en vegetatie

De flora en vegetatie van de Engbertsdijksvennen zijn karakteristiek voor het hoogveenbiotoop. Minder algemene soorten die in de Engbertsdijksvennen voorkomen zijn onder meer: Lavendelheide, Veenbes, Eenarig wollegras, Snavelzegge, Beenbreek, Veenbies, Kraaiheide, Ronde zonnedauw, Klokjesgentiaan, Veenpluis, Witte snavelbies, de levermossen *Odontoschisma sphagni*, *Mylia anomala*, *Telaranea setacea*, *Cephalozonia connivens* en verder acht soorten veenmos. Het vegetatiepatroon in het gebied is ingewikkeld en bestaat uit een aantal vegetatie-eenheden. De Dopheide-gemeenschap komt algemeen voor met als karakteristieke soorten Dopheide, Trekrus en het slaapmos *Hypnum imponens*. In de drogere delen zijn Struikheide en Pijpestrootje dominant. Plaatselijk vindt men de Veenmos-snavelbies-gemeenschap met Veenpluis, Veenmos en Snavelbies. In de noordwestelijke hoek van de Engbertsdijksvennen, waar sterke ontwatering heeft plaatsgevonden, ontwikkelt zich de Struikheide-kruipbrem-gemeenschap met *Tormentil*, Kruipbrem, Tandjesgras en Rendiermos. Als gevolg van ontwatering in de omringende gebieden is berkenbos tot ontwikkeling gekomen, waarbinnen zich restanten van de oorspronkelijke hoogveenbegroeiing bevinden.

d. Fauna

De Engbertsdijksvennen zijn avifaunistisch van zéér grote betekenis als broed- en fourageergebied. In totaal zijn in het gebied 200 soorten waargenomen. Een lijst met broedvogels uit 1982 omvat ruim 80 soorten. Hiervan zijn er enkele, die voor het hoogveen karakteristiek zijn: Wulp, Tapuit, Roodborsttapuit, Paapje en Korhoen. Vooral voor de Wulp heeft het reservaat een zeer grote betekenis. Voor watervogels zijn in het bijzonder de plassen, waar het veen helemaal is afgegraven, van betekenis. In de omgeving hiervan broeden onder andere Wintertaling, Slobeend, Kuifeend en Zwarte stern. Tot de weidevogels die er broeden, behoren Kievit, Tureluur en Grutto. Bij de groep van de doortrekkende en pleisterende vogelsoorten zijn er enkele die tot de kernsoorten van het hoogveen gerekend worden: Bruine en Blauwe kiekendief, Velduil, Klapekster en Korhoen. Tevens vormt het veencomplex een rust- en fourageerplaats voor Kraanvogels, die hier één of meerdere dagen verblijven op hun trek van Scandinavië naar Afrika of omgekeerd. Ook worden regelmatig groepen ganzen gesignaleerd. Daarnaast trekt het reservaat soorten aan als Witgatje, Oeverloper, Kanoetstrandloper, Kleine strandloper en Zilverplevier. Tenslotte moet nog worden vermeld, dat de Engbertsdijksvennen een belangrijk fourageer- en rustgebied vormen voor roofvogels, o.a. voor Boomvalk, Torenavalk, Smelleken, Buizerd en Kiekendief. In het gebied worden van Gewone pad regelmatig, en van de Bruine en de Heikikker een enkele maal exemplaren aangetroffen. Van de reptielen is de Levendbarende hagedis in dit gebied een zeer algemeen voorkomende soort. Het natuurmonument is tevens van belang als adderhabitat.

e. Natuurschoon

Het gebied is weids en stil. De beboste randen geven niettemin een besloten indruk. Het gebied is één van de grote aaneengesloten gebieden in Nederland, waar visueel storende elementen aan de randen (bebouwing, hoogspanningsleidingen) ontbreken.

3. Begrenzing

De begrenzing van het beschermd natuurmonument is bepaald aan de hand van de natuurwetenschappelijke waarden. De aangewezen gronden liggen verspreid in de Engbertsdijksvenen. Het betreft veelal zeer smalle en langgerekte kadastrale percelen, die in het terrein meestal niet afzonderlijk herkenbaar zijn.

In grote lijnen is de begrenzing van het gehele gebied, bestaande uit het staatsnatuurmonument en het beschermd natuurmonument, als volgt: aan de zuidzijde loopt de grens langs de Geesterensche Stroomkanaal, aan de westzijde langs het Geesterensche Stroomkanaal en de Paterswal en aan de noordzijde langs de waterleiding de Dooze en de weg Kloosterhaar-Sibculo. De oostelijke begrenzing wordt gevormd door de jonge ontginningslandschappen van de Bruinehaarsvenen en Balkebeltsvenen. Huiskavels en agrarisch gebruikte gronden zijn buiten de aanwijzing gehouden.

4. Bescherming krachtens andere instrumenten

In het ontwerp-streekplan Twente dat thans de wettelijke vaststellingsprocedure doorloopt, zijn de Engbertsdijksvenen opgenomen als zone Landelijk gebied IV, waarbinnen de belangen van natuur en landschap prioriteiten genieten.

Het eigenlijke veengebied is opgenomen in het partieel bestemmingsplan Buitengebied van de gemeente Vriezenveen; dit plan werd onherroepelijk bij Koninklijk Besluit van 27 juni 1975. De Engbertsdijksvenen hebben hierin de bestemming natuurgebied. De bestemmingsregeling is gericht op de instandhouding van de venen als natuurwetenschappelijk en landschappelijk gebied van grote waarde. Aan belangrijke onderdelen, zoals het aanlegvergunningenstelsel voor waterstandsveranderende werkzaamheden is echter door Gedeputeerde Staten goedkeuring onthouden. Op 9 april 1981 heeft de Raad een partiële herziening vastgesteld. Deze heeft alleen betrekking op de wegen in het natuurmonument. Gedeputeerde Staten hebben deze herziening op 8 juni 1982 gedeeltelijk goedgekeurd. Goedkeuring werd met name onthouden aan de bestemming "onverharde weg" voor die delen van wegen, welke in het terrein niet herkenbaar waren.

De bestemmingsregeling biedt weliswaar een zekere bescherming uit een oogpunt van ruimtelijke ordening, maar deze bescherming heeft een beperkt karakter. Niet alleen is goedkeuring onthouden aan het aan-

legvergunningenstelsel voor de in dit gebied zo cruciale waterstands-veranderende werkzaamheden, maar bovendien strekt deze bescherming zich niet uit tot schadelijke handelingen, die in ruimtelijk opzicht niet relevant zijn. Daarnaast biedt het bestemmingsplan geen mogelijkheden om het beheer te regelen. Artikel 14 van de Natuurbeschermingswet opent de mogelijkheden tot het vaststellen van een beheersplan waarin ook beheer kan worden geregeld voor het natuurmonument.

5. Gebruik

Volgens artikel 12 van de Natuurbeschermingswet is het verboden zonder vergunning handelingen te verrichten of te gedogen die schadelijk zijn voor het natuurschoon of voor de natuurwetenschappelijke betekenis van een beschermd natuurmonument. Dit geldt niet alleen voor handelingen die binnen het natuurmonument worden uitgevoerd, maar ook voor handelingen daarbuiten, indien deze een negatieve werking op de in het natuurmonument aanwezige waarden hebben. In het algemeen kan gesteld worden dat het huidige gebruik binnen het natuurmonument de bestaande waarden niet schaadt. Desalniettemin is het uit natuurwetenschappelijk oogpunt gewenst het beheer nog meer te richten op de ontwikkeling van de waarden van het gebied.

Voor bezoekers is artikel 16 van kracht. Volgens dit artikel is het verboden een beschermd natuurmonument te verontreinigen, daarin planten, bloemen of takken uit te steken, te plukken of af te snijden of te verwoeren, dieren te verontrusten, te vangen of te doden of zulks te pogen of in het algemeen schade aan de natuur toe te brengen.

Hieronder zal worden beschreven hoe het huidig gebruik en het gewenste beheer van het natuurmonument zijn. Daarna zal een lijst met voorbeelden worden gegeven van handelingen, die schadelijk kunnen zijn en waarvoor derhalve een vergunning verplicht is. Tenslotte worden de mogelijkheden van een beheersplan uiteengezet.

Huidig gebruik en gewenst beheer

Het huidig gebruik van de veen(restant)gebieden is uiterst extensief. De eigenaren van deze gronden voeren zelf geen gericht beheer. Het Staatsbosbeheer heeft in de loop der jaren door gerichte beheersmaatregelen de tendens van verdroging van de Engbertsdijksvenen gekeerd. Als gevolg daarvan is ook op particuliere gronden de grondwaterstand weer gestegen, vooral nadat aan de grote verveningen een eind gekomen was.

In de Engbertsdijksvenen lopen enige wegen, die een functie hebben voor het beheer van het natuurgebied (aan- en afvoer van materiaal, toezicht, brandbestrijding) en deels voor extensief recreatief gebruik. De Oude Leidijk heeft ook een functie voor het bereiken van aanliggende percelen. De Engbertsdijkleiding heeft een waterafvoerende functie ten behoeve van oostelijk van de Engbertsdijksvenen gelegen landbouwgronden.

Kenmerk
SECTOR GEBIEDSBESCHERMING
EN SOORTENBEHOUD
Nr. NLB/GS/GA-52120

RIJSWIJK
20 SEP. 1982

DIRECTIE NATUUR- EN
LANDSCHAPSBESCHERMING

DE MINISTER VAN CULTUUR, RECREATIE EN MAATSCHAPPELIJK WERK

Gehoord de Natuurbeschermingsraad, Burgemeester en Wethouders van Vriezenveen en Gedeputeerde Staten van Overijssel;

Gelet op artikel 21, eerste lid, van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, 572);

B E S L U I T :

Het op bijbehorende kaart SN79 aangegeven gebied, bekend onder de naam "Engbertsdijksvenen", dat eigendom is van de Staat, wordt aangewezen als staatsnatuurmonument.

Van deze beschikking zal mededeling worden gedaan in de Nederlandse Staatscourant.

De Minister voornoemd,
namens deze,
de Directeur-Generaal
voor Natuurbehoud, Recreatie
en Media,

Dr. J. Verhoeve

TOELICHTING

1. Inleiding

De Engbertsdijksvenen beslaan een oppervlakte van ongeveer 865 ha. Het reservaat is een relict van een vroeger veel groter veengebied. Het bestaat uit een onvergraven hoogveenkern met een oppervlakte van \pm 17 ha en uit geheel of gedeeltelijk afgegraven stukken hoogveen. Op het onverveende deel heeft alleen boekweitbrandcultuur plaatsgevonden. De dikte van het veenpakket varieert van nul tot vier à vijf meter. In het oosten is een deel geheel vergraven. In het noorden van het gebied wigt het veen uit op de zandhaar Sibculo-Kloosterhaar, waar momenteel een heideveld is gelegen. Langs de randen, waar het veen is verdroogd, komen plaatselijk berkenbossen tot ontwikkeling.

2. Ligging

De Engbertsdijksvenen zijn gelegen direct ten zuiden van Kloosterhaar en ten noorden van Vriezenveen. Het gehele reservaat ligt op grondgebied van de gemeente Vriezenveen. Het wordt aan de zuidzijde begrensd door het Geesterensche Stroomkanaal, aan de westzijde door het Geesterensche Stroomkanaal en de Paterswal en aan de noordzijde door de waterleiding de Dooze en de weg Kloosterhaar-Sibculo. De oostelijke begrenzing wordt gevormd door de jonge ontginningslandschappen van de Bruinehaarsvenen en de Balkenbeltsvenen.

3. Natuurwetenschappelijke betekenis

a. Inleiding

Het veencomplex Engbertsdijksvenen is een representatief restant van het voormalige grote veengebied Vriezenveen-Vroomshoop-Daarlerven. Wegens de vele ontginningen hebben de resterende hoogveengebieden een grote zeldzaamheidswaarde. Hoogvenen hebben een lange, natuurlijke ontwikkelingsgeschiedenis. Het behoud van dit restant van eertijds in Oost-Nederland algemener voorkomende hoogveengebieden, is natuurwetenschappelijk dan ook van grote betekenis. Door zijn omvang behoort het reservaat tot de grootste hoogveenterreinen van Nederland en kan de invloed vanuit de omgeving beperkt blijven. Mede hierdoor is het complex zeer waardevol als rust- en stiltegebied. Door de grote verscheidenheid aan soorten, waaronder zeldzame, hebben de Engbertsdijksvenen botanisch en faunistisch een grote betekenis.

De subatlantische hoogvenen van oost Nederland, oost België en noordwest Duitsland liggen qua karakter tussen de atlantische hoogvenen van Ierland en Schotland, de scandinavische hoogvenen en de continentale hoogvenen van Rusland en Polen.

Deze subatlantische hoogvenen hebben een geheel eigen karakter wat betreft de floristische samenstelling en hun vegetatiepatroon en -structuur. De oost Nederlandse hoogvenen nemen een aparte plaats in ten opzichte van de andere venen in deze groep, hetgeen tot uiting komt in de vegetatie en wel vooral in de aanwezigheid van een aantal noordelijke soorten, zoals bijvoorbeeld Kraaiheide.

De onvergraven delen, en ook ten dele de vergraven stukken van de Engbertsdijksvenen bezitten een veelzijdige biohistorische-archeologische waarde. Er zitten enorme hoeveelheden fossielen in opgeslagen, meest in de vorm van stuifmeelkorrels, die zowel van de veenvormende vegetatie zelf afkomstig zijn, als ook uit de omgeving van

de venen. Pollenanalyse geeft dan ook een beeld van de natuurlijke flora in opeenvolgende klimaatperioden, hetgeen voor de historische plantengeografie en voor de klimaatgeschiedenis van grote betekenis is. Ook wordt het optreden van de mens voor de pollenflora duidelijk weerspiegeld.

In de Engbertsdijksvenen kunnen de stratigrafie (beschrijving van de opeenvolgende bodemlagen) en ontstaansgeschiedenis van het veen goed worden bestudeerd waardoor inzicht in de veengroei kan worden verkregen en daarmee inzicht in een voor noordwest Europa kenmerkend bodemvormend proces.

b. Geologie

De geologische waarde van het reservaat wordt bepaald door de rangschikking van afzettingen uit zeer verschillende perioden van de geologische tijdschaal.

Plaatselijk worden in het gebied tertiaire afzettingen (uit de op een na jongste periode van de aardgeschiedenis) op geringe diepte aangetroffen, terwijl elders grote pakketten kwartair materiaal (uit de jongste periode van de aardgeschiedenis) op deze tertiaire ondergrond liggen.

De hoogte van Sibculo, waar het noordelijke deel van het reservaat een uitloper van is, bestaat uit materiaal, dat afgezet is tijdens het Vroeg-Pleistoceen en dat gestuwd is in het Saalien. De erosie die tijdens en na het Saalien optrad, wordt teruggevonden in het noordoost-zuidwest verlopend geulenpatroon in de zandondergrond. In het Weichselien zijn over het gehele gebied zanden afgezet (de Twente-formaties) in de vorm van ruggen, die langs en door de stroomgeulen lopen. Deze opbouw, en de relatief lage ligging van dit gebied, hebben stagnatie in de natuurlijke waterafvoer bevorderd. De eerste veengroei is waarschijnlijk in het Preboreaal (10.000-9000 jaar geleden) begonnen, in de natste kommen van het gebied. Onder mesotrofe omstandigheden vormde zich plaatselijk riet- en zeggeveen, elders broekveen. Er ontwikkelde zich op de overgang van veen en zand een meerbodem (versmeerde laag).

Tijdens het Boreaal (9000-8000 jaar geleden) begon ook elders in het gebied de veenvorming op gang te komen, met name door de stagnerende werking van het al gevormde veen op de waterafvoer. Er vormden zich gliedlagen (slecht waterdoorlatende "schoenpoetslagen") op de grens van zand en veen.

Vooral het nattere en warmere Atlanticum (8000-5000 jaar geleden) was een gunstige periode voor de veenvorming. Moerasbossen stierven af, het veenmos breidde zich uit.

Het Subboreaal (5000-2900 jaar geleden) was droger. Hierdoor oxideerde het veen en kreeg het de donkerbruine kleur.

In het Subatlanticum (2900-heden), met zijn koel en nat klimaat, komt de hoogveengroei weer op gang en worden dikke pakketten veenmosveen gevormd.

c. Flora en vegetatie

De Engbertsdijksvenen zijn niet rijk aan soorten hogere planten, maar het relatief geringe aantal soorten en de soortensamenstelling zijn karakteristiek voor het hoogveenbiotop.

Minder algemene tot zeldzame soorten die in de Engbertsdijksvenen voorkomen zijn onder meer: Lavendelheide, Veenbes, Eenarig wollegras, Snavelzegge, Beenbreek, Veenbies, Kraaiheide, Zonnedauw, Klokjesgentiaan, Veenpluis, Witte snavelbies, de levermossen *Odontschisma sphagni*, *Mylia anomala*, *Telaranea setacea*, *Cephalozia connivens* en verder acht soorten veenmos.

Het vegetatiepatroon in het gebied is ingewikkeld en bestaat uit vegetatieëenheden, waarvan een aantal zeldzaam is. Vrijwel alle zijn gebonden aan voedselarme, vochtige standplaatsen.

In veenputten komen Waterveenmosvegetaties (legendaeenheid 7 op de bijgevoegde vegetatiekaart) voor, die bestaan uit zwevende mostapijten. De Veenmos-snavelbies-gemeenschap (legendaeenheid 5) komt voor in slenken en wordt gekenmerkt door een hoge bedekkingsgraad van Snavelbies.

Op plaatsen, waar Veenpluis aspectbepalend is Veenpluis-veenmos-gemeenschap (variant van legendaeenheid 5) is het milieu meestal minder vochtig dan in de Veenmos-snavelbies-gemeenschap.

De Dopheide-hoogveenmos-gemeenschap (legendaeenheid 6) kenmerkt zich door het voorkomen van onder andere Veenpluis, Lavendelheide en de veenmossoorten *Sphagnum magellanicum* en *S. fallax*. Soorten, die in deze gemeenschap, maar ook in de Dopheidegemeenschap voorkomen, zijn onder meer: Rondbladige zonedauw, Beenbreek, de veenmossoort *Sphagnum papillosum*, de levermossen *Cephalozia connivens*, *Mylia anomala*. Wanneer de waterstand hoog blijft, kan uit deze gemeenschap op den duur het echte levende hoogveen weer ontstaan.

De Dopheide-gemeenschap (legendaeenheid 3 met varianten) komt voor op plaatsen met een wat rijkere veenbovenlaag als gevolg van de vroegere boekweitcultuur. Karakteristiek soorten zijn verder onder andere *Trek-rus*, en de Slaapmossoort *Hypnum imponens*. Op plaatsen waar ten behoeve van deze cultuur ontwateringsgreppels zijn gegraven, hebben zich nu Pijpestrootje-struikheide-bulten (legendaeenheid 3.1) ontwikkelt. Aan weerszijden van deze bulten zijn ondiepe slenken ontstaan (met Veenmos-snavelbies-gemeenschap) (legendaeenheid 5). Een belangwekkend verschijnsel is, dat aan de buitenkant van de slenken plaatselijk nieuwe bulten te herkennen zijn. Op plaatsen, waar sterk ontwaterd is, ontwikkelt zich de Struikheide-kruipbrem-gemeenschap (legendaeenheid 2 met varianten), met als kensoorten onder meer: *Tormentil*, *Kruipbrem*, *Tandjesgras* en *Cladonia impexa* (rendiermos).

De lokaal aanwezige akkers en hooilanden (legendaeenheid 1) zijn sterker door de mens beïnvloed dan de hiervoor genoemde eenheden, en hebben een van intensief tot extensief variërende cultuurdruk ondergaan. Ten dele wordt de extensieve cultuurdruk gecontinueerd met de bedoeling een aantal half-natuurlijke vegetaties te laten ontstaan. Waar dominantie van Pijpestrootje (legendaeenheid 4) optreedt, is steeds sprake van een eerdere verstoring door vervening en verdroging of brand.

Verwacht wordt dat op den duur deze vegetatie zal regenereren naar een van de meer natuurlijke vegetatieëenheden, waarbij het afhankelijk van de vochttoestand is, welke eindsituatie mogelijk is.

d. Fauna

Door zijn grootte is het gebied van de Engbertsdijksvenen een stiltegebied, en vooral avifaunistisch van zeer grote betekenis als broed- en fourageergebied. De faunistische gegevens zijn, met uitzondering van de ornithologische, schaars. De lijst met broedvogels uit 1978 omvat ruim 70 soorten. Hiervan zijn er enkele, die voor het hoogveen karakteristiek zijn: Wulp, Tapuit, Roodborsttapuit, Paapje en Korhoen. Vooral voor de Wulp heeft het reservaat een zeer grote betekenis. Voor waterwild zijn in het bijzonder de plassen, waar het veen helemaal is afgegraven, van betekenis. Hier broeden onder andere Wilde eend, Wintertaling, Slob-eend, Kuifeend en Zwarte stern.

Tot de weidevogels die er broeden, behoren Kievit, Tureluur en Grutto. Bij de groep van de doortrekkende en pleisterende vogelsoorten zijn er enkele die tot de kensoorten van het hoogveen gerekend worden: Bruine en Blauwe kiekendief, Velduil, Klapekster en Korhoen.

Tevens vormt het veencomplex een rust- fourageerplaats voor Kraanvogels, die hier één of meerdere dagen verblijven op hun trek van Scandinavië naar Afrika of omgekeerd. Ook worden er regelmatig groepen ganzen gesignaleerd. Daarnaast trekt het reservaat soorten aan als Witgatje, Oeverloper, Kanoetstrandloper, Kleine strandloper, Zilverplevier. Tenslotte moet nog worden vermeld, dat de Engbertsdijksvenen een belangrijk fourageer- en rustgebied vormen voor roofvogels, o.a. voor Boomvalk, Torenavalk, Smelleken, Buizerd en Kiekendieven. In het gebied worden van Gewone pad regelmatig, en van de Bruine en de Heikikker een enkele maal exemplaren aangetroffen. Van de reptielen is de Levendbarende hagedis een zeer algemeen voorkomende soort in dit gebied. Ook de Adder is verschillende keren waargenomen.

e. Natuurschoon

Het reservaat is om zijn natuurschoon van grote betekenis. Het landschap is weids en niet aangetast door wegen en bebouwing; ook de horizon is bespaard gebleven van "vervuilingen" als hoogspanningsleidingen, flats e.d.

4. Begrenzing van het staatsnatuurmonument

Aangezien het hier de aanwijzing van de Engbertsdijksvenen als staatsnatuurmonument betreft, heeft het aanwijzingsbesluit uitsluitend betrekking op gronden waarvan de Staat eigenaar is. Niet alle gronden echter, die de Staat in het Engbertsdijksvengebied in eigendom heeft, vallen onder de aanwijzing. Uitgezonderd zijn gronden en huiskavels behorende bij opstallen, welke aan de noordzijde van het gebied zijn gelegen en welke agrarisch worden geëxploiteerd, dan wel als erf in gebruik zijn. Doelstellingen van natuurbeheer worden bij deze exploitatie niet expliciet nagestreefd. De grenzen van het staatsnatuurmonument vallen grotendeels samen met duidelijk herkenbare, topografische grenzen.

Van een aanzienlijk aantal percelen is de Staat mede-eigenaar. Er is echter sprake van ongedeelde mede-eigendom. Bedoelde percelen zijn buiten het aangewezen gebied gehouden, maar hierop zal in een later stadium eveneens de Natuurbeschermingswet worden toegepast. Dit geldt ook voor de percelen, waarvan de Staat niet de eigenaar is.

Omdat de rasters de eigendomsgrenzen voldoende duidelijk markeren is op de kaart de eigenlijke grenslijn slechts met een bescheiden streep-punt-streep lijn weergegeven. Om tekentechnische redenen is deze grenslijn vlak naast de kadastrale grenslijnen ingetekend.